

Robert Nowacki

Akademia Wymiaru Sprawiedliwości

<https://orcid.org/0000-0002-1620-8493>

robert.nowacki@aws.edu.pl

Kontrola osobista osoby pozbawionej wolności jako czynność niezbędna do zapewnienia bezpieczeństwa penitencjarnego – analiza zasad jej przeprowadzania

Personal control of a person deprived of liberty as an activity necessary to ensure penitentiary security – analysis of the principles of its conduct

Streszczenie

W obecnym funkcjonowaniu zakładów karnych i aresztów śledczych, z uwagi na brak alternatywnych, technicznych sposobów odnajdywania przedmiotów niedozwolonych funkcjonariuszom w celu zapewnienia bezpieczeństwa pozostają tradycyjne sposoby przeprowadzania kontroli osobistej osób pozbawionych wolności. Jednocześnie należy podkreślić, że stanowi ona jedną z najbardziej wrażliwych czynności realizowanych w codziennej służbie pozostających we właściwości Służby Więziennej. Dlatego tak ważne są jasno sprecyzowane zasady oraz posiadanie przez funkcjonariuszy Służby Więziennej szczegółowej wiedzy, a także umiejętności i doświadczenia w tym zakresie. Artykuł ma na celu przybliżenie regulacji dotyczących możliwości przeprowadzania kontroli osobistej wobec osób pozbawionych wolności przez funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz wątpliwości interpretacyjne w tym zakresie. Autor w pracy posłużył się również doświadczeniem Służby Więziennej przed wejściem w życie obecnych uregulowań oraz zawarł konkluzje i rekomendacje w zakresie usprawnienia tego rodzaju działań.

Słowa kluczowe: kontrola osobista, osoba pozbawiona wolności, bezpieczeństwo penitencjarne

Abstract

In the current operation of prisons and detention centers, due to the lack of alternative, technical means of finding prohibited items, officers are left with the traditional means of conducting personal inspections of persons deprived of liberty in order to ensure security. At the same time, it should be emphasized that it is one of the most sensitive activities carried out in the daily service under the jurisdiction of the Prison Service. That is why it is so important to have clearly defined rules and for Prison Service officers to have detailed knowledge, as well as skills and experience in this area. The article aims to provide an overview of the regulations on the possibility of conducting personal inspections of persons deprived of liberty by Prison Service officers, as well as interpretative doubts in this regard. The author in the work also used the experience of the Prison Service before the current regulations came into force, and included conclusions and recommendations for improving such activities.

Keywords: Personal control, person deprived of liberty, penitentiary security

Wstęp

Zapobieganiu lub w przypadku wystąpienia, likwidacji zagrożeń dla zadań wykonywanych przez Służbę Więzienną (dalej SW) służą odpowiednio zorganizowane oraz zrealizowane elementy ochronne tworzące swego rodzaju system procedur ochronnych realizowanych przez personel penitencjarny, czyli funkcjonariuszy i pracowników SW¹. W jego skład wchodzi przedsięwzięcia i działania ochronne, a także czynności profilaktyczne.

Główna różnica pomiędzy działaniami ochronnymi a przedsięwzięciami ochronnymi i czynnościami profilaktycznymi wynika z okoliczności ich realizacji przez personel penitencjarny. Przedsięwzięcia ochronne i czynności profilaktyczne stosowane są co do zasady, w normalnym, codziennym toku służby, ale mogą być realizowane również w sytuacjach wyjątkowych, w przypadkach zagrożeń. Natomiast działania ochronne

¹ R.Nowacki, *Charakterystyka komponentów ochronnych zapewniających bezpieczeństwo w jednostkach penitencjarnych*, *INTERNATIONAL JOURNAL OF NEW ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES*, 2023, 21(5), s. 179, [dostęp: 29 stycznia 2025 r.].

to czynności, które zarezerwowane są wyłącznie dla sytuacji niecodziennych, szczególnych, wyjątkowych, kiedy występuje już realne zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej lub pozyskano informację o takim zagrożeniu². Problematyka kontroli osobistej związana jest ze wszystkimi powyższymi czynnościami.

Przeprowadzanie kontroli to jedno z podstawowych przedsięwzięć ochronnych³, czyli czynności, które służą zapewnieniu porządku i bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej, osadzonych lub konwojowania, w tym przeprowadzana przez funkcjonariuszy kontrola osobista osób pozbawionych wolności. Również w trakcie stosowania czynności profilaktycznych, które zmierzają do rozpoznania środowiska skazanych i tymczasowo aresztowanych w celu ochrony społeczeństwa przed przestępczością lub zapewnienia porządku lub bezpieczeństwa zakładów karnych, aresztów śledczych lub konwoju⁴, można uzyskać informacje uzasadniające konieczność przeprowadzenia kontroli osobistej osoby pozbawionej wolności i odwrotnie. W trakcie jej przeprowadzania można pozyskać informacje w ramach stosowania czynności profilaktycznych.

Podczas działań ochronnych bardzo często dochodzi do sytuacji wymagających przeprowadzania kontroli osobistej w celu odebrania przedmiotów niedozwolonych lub substancji psychoaktywnych. Dotyczyć to może zdarzeń polegających na usiłowaniu ucieczki przez osadzonego z terenu jednostki organizacyjnej lub konwoju, zatrzymaniu go po ucieczce, usiłowaniu dokonania przez niego samobójstwa, usiłowaniu dokonania napaści lub po jej zrealizowaniu. Innym przykładem jest procedura umieszczania osoby pozbawionej wolności w celi zabezpieczającej⁵, która zawiera obowiązek wykonania takiej czynności.

Głównym celem przeprowadzania kontroli, w tym kontroli osobistej osoby pozbawionej wolności jest zapewnienie bezpieczeństwa i porządku oraz zapobieganie popełnianiu przestępstw w zakładach karnych i aresztach śledczych oraz w miejscach pracy skazanych lub tymczasowo aresztowanych⁶. Cel ten realizowany jest m.in. poprzez niedopuszczanie

² R.Nowacki, *Charakterystyka komponentów ochronnych...*, s. 179.

³ §2 pkt 32 zarządzenia nr 30/25 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 17 marca 2025 r. w sprawie sposobów ochrony, konwojowania oraz zadań funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej.

⁴ Art.19 a ust. 2 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, Dz. U. z 2024 r. poz. 1869, 1871, z 2025 r. poz. 179, 240, 718, 820.

⁵ §4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej, Dz. U. z 2013 r., poz. 638.

⁶ Art.223f § 1, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. z 2025 r. poz.911.

do posiadania przez osadzonych przedmiotów niedozwolonych oraz substancji psychoaktywnych; ujawnianie objawów zażycia substancji psychoaktywnych; ujawnianie przygotowań osadzonych do ucieczek z terenu jednostek organizacyjnych SW oraz konwojów; rozpoznawanie nowych miejsc i możliwości ukrywania lub przenoszenia przez osadzonych przedmiotów niedozwolonych i substancji psychoaktywnych; ujawnianie przejawów podkultury przestępczej w tym nowych tatuaży; ujawnienie obrażeń na ciele będących skutkiem prób samobójczych, pobić lub znęcania się przez innych osadzonych oraz ujawnianie niedozwolonych kontaktów pomiędzy osadzonymi. Należy mieć świadomość, że w warunkach jednostki penitencjarnej niezwykle wysokie jest ryzyko wystąpienia powyższych sytuacji zagrażających jej bezpieczeństwu, a także bezpieczeństwu społecznemu. Brak lub niewłaściwe przeprowadzanie tego rodzaju przedsięwzięć ochronnych może z jednej strony prowadzić do wystąpienia najpoważniejszych zdarzeń w zakładach karnych i aresztach śledczych, z drugiej zaś – narażać funkcjonariuszy na zarzut niehumanitarnego i bezprawnego traktowania osób pozbawionych wolności, wynikający z działania niezgodnego z prawem, bez odpowiedniej wiedzy lub właściwego wyposażenia. Może to w konsekwencji skutkować poważnymi następstwami dyscyplinarnymi.

Dlatego tak ważnym są jasne zasady i procedury jej wykonywania oraz odpowiednie szkolenia na podstawie treści określonych w programach szkoleń funkcjonariuszy SW.

Kształtowanie zasad przeprowadzania kontroli osobistej – doświadczenia SW

Refleksje w zakresie historii podstawowych zasad przeprowadzania kontroli osobistej osób pozbawionych wolności autor oparł o wybrane akty prawne regulujące działalność ochronną w zakładach karnych i aresztach śledczych obowiązujące od lat 50-tych ubiegłego wieku, do czasu wprowadzenia obowiązujących regulacji w tym zakresie. Na wstępie należy zaznaczyć, że w opisywanym okresie oprócz odmiennych reguł przeprowadzania, funkcjonowało również odmienne nazewnictwo określające tę czynność.

Swoje rozważania autor rozpoczął od analizy zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z 1959 roku⁷, które wymieniało zasady dokonywania rewizji osobistej. Czytamy w nim, że przeprowadzało się ją w oddzielnym pomieszczeniu, gdzie więźniów należało rozebrać, dokonać rewizji osobistej a ponadto skrupulatnie przeszukać odzież, szczególnie w miejscach, gdzie istniała możliwość ukrycia jakichkolwiek przedmiotów czy zapisek. Do rewizji osobistej więźniów należało użyć funkcjonariuszy według płci więźniów.

Po przeczytaniu powyższych zapisów nasuwa się wniosek, że już w tak odległych czasach funkcjonowały dwie podstawowe zasady jej przeprowadzania: kontrolę wykonywano w oddzielnym pomieszczeniu oraz przez funkcjonariuszy tej samej płci co osoba kontrolowana.

Kolejna analiza dotyczy zasad dokonywania przeszukania osobistego funkcjonującego od 1974 r.⁸, w których czytamy, że skazanych i tymczasowo aresztowanych poddawało się przeszukaniu każdorazowo przy opuszczaniu oddziału i przy powrocie do celi. Przeszukanie przeprowadzało się w oddzielnym pomieszczeniu. Osoby poddawane przeszukaniu miały obowiązek rozebrania się. Podczas tej czynności skrupulatnie kontrolowano odzież, bieliznę, obuwie oraz inne przedmioty odnalezione przy osobie przeszukiwanej.

W materiałach pomocniczych⁹ do szkolenia funkcjonariuszy SW z przedmiotu: „Ochrona i obrona zk i aś” opracowanych na podstawie powyższego aktu prawnego, ich autor wyróżnił dwa rodzaje przeszukań osobistych tj. przeszukiwanie osobiste szczegółowe i przeszukiwanie osobiste pobieżne.

Przeszukiwanie osobiste szczegółowe, czyli dzisiejsza kontrola osobista, przeprowadzano wobec pojedynczych skazanych, małych grup skazanych lub skazanych indywidualnie wyznaczonych z dużych grup. Zasadniczym celem tej czynności było wykrycie posiadania oraz ustalenie sposobu przenoszenia przez osadzonych przedmiotów niedozwolonych i niebezpiecznych. Przeszukiwania tego mogła dokonywać tylko osoba tej samej płci, a pomieszczenie, w którym wykonywano tę czynność musiało odpowiadać pewnym wymogom, między innymi: uniemożliwiać w tym miejscu ruch

⁷ §104 załącznika nr 1 do zarządzenia nr 3 Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 czerwca 1959 r. w sprawie wprowadzenia do użytku „Przepisów wykonawczych dla działów ochrony zakładów karnych”.

⁸ §59 zarządzenia nr21/74/CZZK Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 marca 1974 r. w sprawie ochrony i obrony zakładów karnych i aresztów śledczych.

⁹ S. Sobczak, *Środki ochronno – zapobiegawcze, Materiały pomocnicze do szkolenia z przedmiotu „Ochrona i obrona zk i aś”*, Kalisz 1980 r., s. 57-60.

osób postronnych; w okresie zimowym winno być ogrzane do odpowiedniej temperatury; posiadać podłogę drewnianą bądź w wypadku podłoża betonowego odpowiednie zabezpieczenia: chodnik, kratka drewniana, koc, wykładzina podłogowa itp.; ławę oraz stół do składania odzieży i bielizny osobistej; oświetlenie naturalne lub sztuczne.

Przed rozpoczęciem przeszukania skazany miał obowiązek rozebrania się z odzieży i bielizny oraz zdjąć obuwie. Następnie funkcjonariusz dokonywał oględzin całego ciała, a w szczególności tych miejsc, gdzie mogą być w sposób niewidoczny ukryte przedmioty stosunkowo małych rozmiarów (włosy, usta, ręce, między palcami, pod celowo nałożonymi plastrami i bandażami).

Należy podkreślić, że powyższe dokumenty wprowadzały jako *novum* główny cel i sposób przeprowadzania, a także wytyczne dotyczące wyposażenia i warunków jakie muszą spełniać pomieszczenia do przeszukań osobistych szczegółowych osób pozbawionych wolności.

Kolejne zmiany nastąpiły po wejściu w życie zarządzenia Dyrektora Generalnego SW z 1996 r.¹⁰, w myśl którego przeszukania przeprowadzane w jednostkach penitencjarnych miały przede wszystkim na celu ujawnianie przygotowań do uciezek oraz odnalezienie niebezpiecznych przedmiotów, narzędzi i środków, w szczególności: broni i środków obezwładniających, brzeszczotów do cięcia metalu i pilników, alkoholu, środków odurzających i psychotropowych oraz nielegalnie posiadanych leków i środków łączności.

Nowością wprowadzoną tym aktem prawnym, było to, że w czasie dokonywania przeszukań mogą być wykorzystywane mechaniczne oraz elektroniczne narzędzia i urządzenia. W przypadku przeszukania osobistego dotyczyło to przede wszystkim ręcznych wykrywaczy metali, umożliwiających wskazywanie miejsc ukrywania przedmiotów metalowych w odzieży, bieliźnie, obuwiu oraz przedmiotach posiadanych przez osadzonego.

Przeszukanie osobiste przeprowadzało się w sposób szczegółowy lub pobieżny. W trakcie przeszukania szczegółowego, czyli dzisiejszej kontroli osobistej obowiązywały procedury polegające na tym, że osadzony miał obowiązek rozebrania się w oddzielnym pomieszczeniu, bez obecności osób postronnych oraz osób odmiennej płci. Dokonywana była

¹⁰ Zarządzenie nr 1/96 Dyrektora Centralnego Zarządu Zakładów Karnych z dnia 5 czerwca 1996 r. w sprawie organizacji i zadań funkcjonariuszy w zakresie działalności ochronnej w zakładzie karnym i areszcie śledczym.

poprzez dokładne oględziny ciała oraz sprawdzenie odzieży, bielizny i obuwia, a także przedmiotów posiadanych przez osadzonych¹¹.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że do wcześniej obowiązujących procedur przeprowadzania opisywanego przeszukania wprowadzono zakaz wykonywania go w obecności osób postronnych oraz osób odmiennej płci.

Rok 1997 był rokiem historycznym w zakresie opisywanej czynności, gdyż w nowo opracowanym kodeksie karnym wykonawczym (dalej k.k.w.) wprowadzono nazewnictwo kontroli osobistej oraz wpisano obowiązek poddanie się jej przez osobę pozbawioną wolności w akt prawny rangi ustawy. Zgodnie z jej zapisami skazany miał obowiązek poddania się, w wypadkach i na zasadach określonych przepisami, kontroli osobistej dokonywanej za pośrednictwem osoby tej samej płci i podczas nieobecności osób płci odmiennej (...) ¹².

Szczegółowo zasady te określało zarządzenie Dyrektora Centralnego Zarządu Zakładów Karnych z 1996 r. a następnie Dyrektora Generalnego Służby Więziennej (dalej DGSW) z 2001 r. Dodatkowo to ostatnie wprowadziło podział kontroli osobistej na szczegółową oraz pobieżną a także, obligatoryjne przypadki jej dokonywania wobec osób pozbawionych wolności tj.¹³: przed opuszczaniem oddziału mieszkalnego lub miejsca zatrudnienia i po powrocie do nich; przed indywidualnymi rozmowami lub spotkaniami odbywającymi się w oddziale mieszkalnym z przedstawicielami administracji lub innych podmiotów; niezwłocznie po zastosowaniu środka przymusu bezpośredniego, o ile było to możliwe ze względu na jego rodzaj.

Kolejne zmiany¹⁴ dotyczące kontroli osobistej osób pozbawionych wolności weszły w życie w 2003 r. i według autora były przełomowymi, przede wszystkim z uwagi na określenie głównej przyczyny jej przeprowadzania. Skazany podlegał kontroli osobistej w wypadkach uzasadnionych względami porządku i bezpieczeństwa. Dodatkowo podstawowe zasady określone uprzednio w rozporządzeniach i zarządzeniach wpisano w akt prawny rangi ustawy, tj. kontrola osobista polegała na oględzinach ciała

¹¹ §75, zarządzenia nr 1/96 Dyrektora Centralnego Zarządu Zakładów Karnych z dnia 5 czerwca 1996 r.

¹² Art.116 pkt 6 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. z 1997 r. nr 90 poz. 557.

¹³ §144-145 zarządzenia nr Z-1/2001 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 4 czerwca 2001 r. w sprawie ochrony, obrony i zapewnienia bezpieczeństwa zakładów karnych i aresztów śledczych oraz Centralnego Zarządu Służby Więziennej, okręgowych inspektoratów Służby Więziennej, Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej i ośrodków doskonalenia kadr Służby Więziennej.

¹⁴ Art.1 pkt 76 ustawy z dnia 24 lipca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2003 r. Nr 142, poz. 1380.

oraz sprawdzeniu odzieży, bielizny i obuwia, a także przedmiotów posiadanych przez skazanego. Oględziny ciała oraz sprawdzenie odzieży i obuwia przeprowadzało się w pomieszczeniu, podczas nieobecności osób postronnych oraz osób odmiennej płci i dokonywało się za pośrednictwem osoby tej samej płci. Również istotną zmianą było to, że kontrola mogła być przeprowadzona w każdym czasie (...), a decyzję w tej sprawie podejmował dyrektor.

Natomiast główne okoliczności jej dokonywania określało Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości (dalej R.M.S.) z dnia 31 października 2003 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych SW. Zgodnie z tym aktem prawnym osoba pozbawiona wolności poddawana była kontroli osobistej lub pobieżnej¹⁵ przed opuszczeniem oddziału mieszkalnego lub miejsca zatrudnienia i po powrocie do nich; przed indywidualnymi rozmowami lub spotkaniami odbywającymi się w oddziale mieszkalnym z przedstawicielami administracji lub innych podmiotów; niezwłocznie po zastosowaniu środka przymusu bezpośredniego, o ile było to możliwe ze względu na jego rodzaj oraz bezpośrednio przed rozpoczęciem konwojowania.

Przypadki te wycofano z obligatoryjnego katalogu przeprowadzania kontroli osobistej osób pozbawionych wolności w zakładach karnych i aresztach śledczych w 2007 r.¹⁶ Od tego czasu dotyczyły one wyłącznie kontroli pobieżnej.

Istotnym dla zapewnienia bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych obligatoryjnym przypadkiem dokonywania kontroli osobistej osób pozbawionych wolności, który funkcjonował przez wiele lat, był zapis wynikający z zadań funkcjonariuszy działu ochrony. Dotyczył on osadzonych powracających na teren jednostki organizacyjnej, przede wszystkim z zatrudnienia poza terenem jednostki, czynności procesowych i widzeń¹⁷. Obowiązek ten związany był z przeciwdziałaniem przenikaniu i obrotowi na terenie zakładów karnych i aresztów śledczych substancji odurzających, czyli środków odurzających i zastępczych, substancji psychotropowych, alkoholu, leków i innych środków zmieniających nastrój i psychomotorykę

¹⁵ §94 ust.1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 2003 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2003 r. nr 194 poz. 1902.

¹⁶ §91 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 marca 2007 zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz.U. 2007 nr 69 poz. 463.

¹⁷ Załącznik do zarządzenia nr 24/14 Dyrektora Generalnego SW z dnia 10 lipca 2014 r. w sprawie przeciwdziałania przedostawaniu się substancji odurzających i ich obrotowi na terenie zakładów karnych i aresztów śledczych.

człowieka. Należy pamiętać, że osoba pozbawiona wolności, która zażyje jedną z takich substancji, może swoim zachowaniem stworzyć zagrożenie dla siebie oraz innych osób.

Dalsze zmiany zasad przeprowadzania kontroli osobistej, ostatnie przed wejściem obowiązujących regulacji, wprowadzono R.M.S. z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych SW. Na jego podstawie kontrolę osobistą przeprowadzało się według ściśle określonego schematu. Osadzony opróżniał kieszenie, zdejmował obuwie, odzież oraz bieliznę. Następnie obuwie, odzież oraz bieliznę poddawało się kontroli. Funkcjonariusz dokonywał również oględzin jamy ustnej, nosa, uszu, włosów oraz oględzin ciała, gdzie oględziny ciała mogły polegać również na pochyleniu się lub przykucnięciu w celu sprawdzenia okolic odbytu i genitaliów. W trakcie kontroli osadzony miał być częściowo ubrany, a funkcjonariusz najpierw kontrolował część odzieży, a przed kontrolą kolejnej części osadzony mógł się ubrać. Kluczowa kwestia dotyczyła oględzin jamy ustnej, nosa, uszu, włosów oraz oględzin ciała. W trakcie wykonywania tych czynności, funkcjonariusz nie powinien dotykać osadzonego.

Powyższe zapisy były uzupełnieniem treści określonych w § 2 i 3 art. 116 k.k.w., w wersji funkcjonującej od 2003 r. Zawierały szczegółową procedurę przeprowadzania kontroli osobistej, w tym po raz pierwszy wprowadzoną zasadę etapowego wykonywania czynności: osadzony rozbierał się od pasa w górę, a po skontrolowaniu odzieży, bielizny i oględzinach ciała ubierał się. Następnie te same czynności wykonywano od pasa w dół. Po raz pierwszy zawarto również zasadę, że podczas oględzin funkcjonariusz nie powinien dotykać osadzonego.

Podsumowując okres kształtowania się zasad przeprowadzania kontroli osobistej osób pozbawionych wolności na przestrzeni wielu lat, należy stwierdzić, że uległy one licznym zmianom, zmierzającym do uszczegółowienia sposobu ich wykonywania. Wiele z nich niezmiennie funkcjonuje do dziś. Należą do nich m.in. przypadki obligatoryjnej kontroli osobistej wywodzące się z opisywanego okresu i funkcjonujące w obecnym stanie prawnym.

Obecne warunki organizacji i przeprowadzania kontroli osobistej

Zasady i procedury dokonywania kontroli osobistej w zakładach karnych i aresztach śledczych uregulowane są w k.k.w. oraz R.M.S.¹⁸. Na wstępie należy zaznaczyć, że kontrola osobista to jedna z dwóch kontroli przeprowadzanych wobec osób pozbawionych wolności. Tą drugą jest kontrola pobieżna, która polega na powierzchownym sprawdzeniu odzieży, obuwia, przedmiotów znajdujących się na ciele osoby kontrolowanej lub przez nią posiadanych¹⁹.

Najważniejsza różnica pomiędzy tymi kontrolami jest taka, iż w trakcie kontroli osobistej osadzony finalnie zdejmuje (...) rzeczy, które ma na sobie, natomiast w trakcie realizacji kontroli pobieżnej nie²⁰.

Oprócz określonych w k.k.w. definicji oraz zasad przeprowadzania kontroli osobistej osób pozbawionych wolności, kwestia ta jest również uregulowana, jak wspomniano wcześniej, w przepisach R.M.S. Ten akt prawny zawiera szczegółowy sposób przeprowadzania m.in. kontroli osobistej osób pozbawionych wolności, obejmujący obowiązek zachowania ostrożności w trakcie realizacji tej czynności, a także obowiązek wyposażania się funkcjonariuszy w odpowiednie środki techniczne i ochronne, niezbędne wyposażenie pomieszczenia do jej przeprowadzania, minimalną liczbę funkcjonariuszy ją przeprowadzających oraz kolejność wykonywania poszczególnych czynności.

Podstawowe pojęcia oraz zasady ogólne przeprowadzania kontroli osobistej

Jak zaznaczono powyżej jednym z głównych celów przeprowadzania kontroli jest odnalezienie przedmiotów niedozwolonych oraz substancji

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania kontroli skazanych, tymczasowo aresztowanych, miejsc i przedmiotów oraz określenia wzorów protokołów tych kontroli, Dz.U. z 2022 poz.2701.

¹⁹ Art.223g § 1. ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. ..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

²⁰ R. Nowacki, *Dowódca zmiany w Służbie Więziennej – aspekty prawne i wykonawcze*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 115, s. 202.

psychoaktywnych. K.k.w. definiuje pierwsze z nich w następujący sposób:²¹ przedmioty, które mogą utrudniać prawidłowy tok postępowania karnego; przedmioty, które mogą utrudniać realizację ustalonego porządku wewnętrznego obowiązującego w zakładzie karnym lub areszcie śledczym; przedmioty niebezpieczne, które mogą stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego lub osób w nich przebywających, w tym broń, amunicję lub materiały wybuchowe; środki łączności, dokumenty, środki pieniężne, przedmioty wartościowe i inne przedmioty, których skazany lub tymczasowo aresztowany nie może posiadać w zakładzie karnym lub areszcie śledczym poza depozytem oraz przedmioty, których posiadanie jest niezgodne z prawem. Natomiast za substancję psychoaktywną²² uznaje się alkohol, środki odurzające, substancje psychotropowe, ich prekursorzy, środki zastępcze lub nowe substancje psychoaktywne.

Ujawnienie w odpowiednim czasie przedmiotu niedozwolonego i substancji psychoaktywnej na terenie jednostki organizacyjnej zapobiega zdarzeniom mającym wpływ lub mogącym mieć wpływ na bezpieczeństwo penitencjarne²³, definiowane przez autora jako wszelkie działania realizowane przez SW wynikające z zadań ustawowych tej formacji, dotyczących bezpieczeństwa, związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar pozbawienia wolności i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności.

Definicja ta zawiera w sobie wszystkie elementy związane z bezpieczeństwem jednostek penitencjarnych, wykonywanymi wewnątrz zakładów karnych i aresztów śledczych, i dodatkowo te zadania które personel jednostki penitencjarnej wykonuje na zewnątrz. Dotyczą one m.in. konwojowania osób pozbawionych wolności, organizacji zatrudniania osadzonych w systemie bez konwojenta oraz systemu przepustkowego.

Te najpoważniejsze zdarzenia, które mają bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo penitencjarne skutkujące poważnymi konsekwencjami ze strony osób pozbawionych wolności, a jednocześnie związane z tematyką pracy, to według autora: wzięcie zakładnika na terenie jednostki organizacyjnej lub podczas konwoju realizowanego przez SW; bunt osób pozbawionych wolności i naruszenie porządku na terenie jednostki organizacyjnej; pożar na terenie jednostki organizacyjnej; przygotowanie do ucieczki,

²¹ Art.242 § 16 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. ..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

²² Art. 242 §12a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r...., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

²³ R. Nowacki, *Charakterystyka komponentów ochronnych...*, s. 177.

usiłowanie dokonania ucieczki i ucieczka osoby pozbawionej wolności z terenu jednostki organizacyjnej, w trakcie konwojowania realizowanego przez SW lub w trakcie konwojowania realizowanego przez inny organ niż SW; zbiorowe zachorowanie osób pozbawionych wolności; usiłowanie popełnienia samobójstwa i samobójstwo osoby pozbawionej wolności; bójka osób pozbawionych wolności i pobicie osoby pozbawionej wolności przez inną osobę pozbawioną wolności, które spowodowało u osoby pozbawionej wolności rozstrój zdrowia, trwający dłużej niż 7 dni²⁴.

Kolejnym pojęciem, które bezpośrednio wiąże się z omawianym zagadnieniem, jest osoba kontrolowana²⁵, definiowana jako skazany lub tymczasowo aresztowany, który: jest poddany kontroli pobieżnej lub kontroli osobistej, przebywa w kontrolowanych celach i pomieszczeniach, posiada lub do którego należą kontrolowane paczki, przedmioty i bagaże, jest przewożony kontrolowanym pojazdem do i z miejsca zatrudnienia poza zakładem karnym lub aresztem śledczym lub przebywa w kontrolowanym miejscu pracy poza terenem zakładu karnego lub aresztu śledczego.

Osoba pozbawiona wolności ma obowiązek przestrzegania przepisów określających zasady i tryb wykonywania kary, ustalonego w zakładzie karnym porządku oraz wykonywania poleceń przełożonych i innych osób uprawnionych, a w szczególności poddania się kontroli osobistej^{26,27}.

Problematyczną kwestię stanowi odmowa poddania się kontroli osobistej, czyli wykonania polecenia przełożonego. Działanie takie wpisuje się w jedną z przesłanek możliwości podjęcia decyzji o interwencyjnym²⁸ użyciu środka przymusu bezpośredniego tj. wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez uprawnionego poleceniem²⁹, czyli zmuszeniem osoby do wykonania polecenia w sposób siłowy.

²⁴ §2 zarządzenia nr 96/24 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 listopada 2024 r. w sprawie ustalenia organizacji służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, w tym sposobu i trybu informowania o zdarzeniach, które wystąpiły w Służbie Więziennej oraz ustalania sposobu i trybu przeprowadzania czynności sprawdzających dotyczących tych zdarzeń, oraz sposobu ich dokumentowania.

²⁵ Art.242 §11a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r...., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

²⁶ Art.116 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r...., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

²⁷ Art.223f §10 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r...., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

²⁸ R. Nowacki, *Dziesięć lat obowiązywania ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej – doświadczenia w Służbie Więziennej*, „Law Education Security”, 2023, vol 119, s. 102.

²⁹ Art.11 pkt.1 ustawy z dnia 24 maja 2013 r...., Dz. U. z 2025 r. poz. 555, 820.

Obligatoryjne przesłanki dokonywania kontroli osobistej

Rozważania dotyczące zasad przeprowadzania kontroli osobistej należy rozpocząć od obowiązku wykonania tej czynności, do których zalicza się: ujawnienie podczas kontroli pobieżnej przedmiotu niedozwolonego lub substancji psychoaktywnej³⁰. Kontrola pobieżna jest mniej inwazyjną i dolegliwą kontrolą niż kontrola osobista a polega na powierzchownym sprawdzeniu odzieży, obuwia, przedmiotów znajdujących się na ciele osoby kontrolowanej lub przez nią posiadanych³¹. W myśl k.k.w. kontrola pobieżna może być wykonana w różny sposób, a mianowicie: wzrokowo i manualnie; za pomocą środków technicznych przeznaczonych do wykrywania przedmiotów niedozwolonych lub substancji psychoaktywnych; za pomocą sprawdzenia biochemicznego; z wykorzystaniem psa służbowego wytresowanego do wyszukiwania przedmiotów niedozwolonych lub substancji psychoaktywnych. Przeprowadza się ją obowiązkowo po wyjściu i przy powrocie do celi oraz przed opuszczeniem miejsca zatrudnienia i po powrocie do niego osoby kontrolowanej.

Kontrola osobista osoby pozbawionej wolności to również przedsięwzięcie stosowane w trakcie przeprowadzania kontroli generalnej w zakładzie karnym lub areszcie śledczym³². Polega na przeprowadzeniu w jednym czasie kontroli osobistej wszystkich osób kontrolowanych na terenie danego zakładu karnego lub aresztu śledczego, (...) kontroli ich cel, innych pomieszczeń w oddziałach mieszkalnych oraz kontroli pomieszczeń poza oddziałami mieszkalnymi, w których czasowo mogą przebywać osoby kontrolowane³³.

Następny przykład obowiązkowego dokonywania opisywanej czynności dotyczy osadzonego niebezpiecznego³⁴. Osadzony niebezpieczny³⁵ to skazany lub tymczasowo aresztowany stwarzający poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego³⁶. Według Krzysztofa Kellera więźniowie „niebezpieczni” stanowią populację skazanych, która wywołuje silne emocje nie tylko wśród osób zajmujących się problematyką penitencjarną, ale

³⁰ Art.223g § 5, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

³¹ Art.223g § 1, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

³² Art.223m § 1, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

³³ Art.223i § 1, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

³⁴ Art.88b§ 1 pkt 5, art.212 b §1 pkt 5, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

³⁵ §2 pkt 24 zarządzenia nr 30/25 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 17 marca 2025 r. ...

³⁶ 88a oraz 212a, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

również w otwartym społeczeństwie. Dlatego też w postępowaniu z tą kategorią skazanych konieczne staje się podejmowanie działań służących zapewnieniu bezpieczeństwa oraz ograniczeniu ryzyka niebezpiecznych zachowań ze strony omawianej populacji więźniów³⁷. Takim działaniem jest m.in. obowiązkowa kontrola osobista przy wyjściu osadzonego z celi i powrocie do niej. Od tej zasady może zostać wprowadzone odstępstwo³⁸, kiedy komisja penitencjarna uzna, że nie zachodzi potrzeba stosowania wszystkich obostrzeń będących konsekwencją zakwalifikowania do kategorii osadzonych niebezpiecznych, stosowanych w celu zapewnienia bezpieczeństwa.

Innym przykładem obowiązkowego przeprowadzania kontroli osobistej osadzonego jest jej umieszczenie w celi zabezpieczającej³⁹. Cella zabezpieczająca jest środkiem przymusu bezpośredniego, który może być używany przez funkcjonariuszy SW wyłącznie wobec osób pozbawionych wolności na terenie zakładu karnego lub aresztu śledczego. Cella ta składa się z pomieszczenia dźwiękochłonnego oraz przedsionka⁴⁰. Kontrola osobista jest kluczowym elementem procedury umieszczania osadzonego w celi zabezpieczającej, wykonywana w przedsionku celi zabezpieczającej, w celu odebrania tej osobie przedmiotów, które mogłyby być niebezpieczne dla życia lub zdrowia tej osoby lub innych osób⁴¹.

Podsumowując przypadki dokonywania kontroli osobistej osoby pozbawionej wolności, należy zaznaczyć, że może być ona przeprowadzona w każdym czasie⁴², pod warunkiem posiadania odpowiedniego uzasadnienia. Kontrowersje autora budzi brak szczegółowych uregulowań w tym zakresie m.in. brak wskazania osoby decyzyjnej w takim przypadku, co może prowadzić do nadużyć ze strony funkcjonariuszy. Powinien to być dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego albo osoba nadzorująca dane przedsięwzięcie np. w przypadku realizacji konwoju, dowódca konwoju.

³⁷ K. Keller, *Skazani „niebezpieczni” a wybrane problemy praktyki penitencjarnej*, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm*, Kraków 2005, s. 327.

³⁸ Art.88b §2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r...., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

³⁹ §4.1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej, Dz.U. z 2013 r. poz.638.

⁴⁰ Art.16 pkt 5 ustawy z dnia 24 maja 2013 r., Dz. U. z 2025 r. poz. 555, 820.

⁴¹ § 4 ust.1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r...., Dz.U. z 2013 r. poz.638.

⁴² Art.223f § 6, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r...., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

Pomieszczenie do przeprowadzenia kontroli osobistej

Pierwszym krokiem do przeprowadzenia kontroli osobistej osób pozbawionych wolności w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, powinno być wyznaczenie oraz przygotowanie i odpowiednie wyposażenie pomieszczenia, niedostępnego w czasie dokonywania kontroli dla osób postronnych⁴³.

Obowiązek wyznaczenia takiego pomieszczania w oddziałach mieszkalnych wynika z wytycznych DGSW⁴⁴ w sprawie wymagań technicznych i ochronnych dla pawilonów zakwaterowania osadzonych w jednostkach organizacyjnych SW. Natomiast jego wyposażenie zostało zawarte w R.M.S. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych⁴⁵ oraz w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania kontroli skazanych, tymczasowo aresztowanych, miejsc i przedmiotów oraz określenia wzorów protokołów tych kontroli⁴⁶.

Standardowe pomieszczenie, w którym przeprowadza się kontrolę osobistą, wyposaża się w matę podłogową (o rozmiarze 1 m²), prześcieradło jednorazowe, krzesło (twarde lub wyściełane), stolik (stolik więzienny) lub ławkę, wieszak, woreczki z zapięciem strunowym, wiadro plastikowe na śmieci oraz w miarę możliwości w urządzenie do prześwietlania bagażu. W pomieszczeniu tym sprzęt kwaterunkowy powinien być przymocowany na trwałe do ściany lub podłoża. Kontrola osobista może być również przeprowadzona w innym pomieszczeniu niż wskazane powyżej lub innym miejscu, które w trakcie przeprowadzania kontroli powinny być wyposażone w matę podłogową.

Ważną kwestią jest również, aby w takim pomieszczeniu była odpowiednia temperatura oraz w przypadku okna, była możliwość jego zasłonięcia przed możliwością przypadkowego podglądu przez osobę postronną, czyli nieuczestniczącą w kontroli.

Często poruszaną kwestią jest możliwość monitorowania pomieszczeń do kontroli osobistej przez wewnętrzny system rejestrujący obraz

⁴³ Art.223g § 2, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. z 2025 r. poz.911.

⁴⁴ §2 ust. 1 pkt 11 wytycznych nr 1/23 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 lutego 2023 r. w sprawie wymagań technicznych i ochronnych dla pawilonów zakwaterowania osadzonych w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej.

⁴⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, Dz.U. 2024 poz. 1406.

⁴⁶ §10 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania kontroli skazanych, tymczasowo aresztowanych, miejsc i przedmiotów oraz określenia wzorów protokołów tych kontroli, Dz.U. z 2022 poz.2701.

i dźwięk, w tym przez system telewizji przemysłowej⁴⁷ oraz wyznaczania tzw. stref intymnych. Obowiązujące regulacje wynikające z k.k.w.⁴⁸ określają, że o stosowaniu monitorowania w określonych miejscach i pomieszczeniach decyduje dyrektor zakładu karnego, mając na celu zapewnienie porządku i bezpieczeństwa w zakładzie karnym. Nie ograniczają one możliwość montowania urządzeń systemu telewizji przemysłowej oraz nie wymagają wyposażania ich w funkcję maskowania stref prywatności w pomieszczeniach przeznaczonych do kontroli osobistych osób pozbawionych wolności.

Niezależnie od powyższych treści należy zaznaczyć, że kontrole osobiste osób pozbawionych wolności stanowią istotną ingerencję w sferę wolności człowieka. Dlatego, zdaniem autora, w przypadku decyzji o monitorowaniu takiego pomieszczenia obraz z kamer systemu telewizji przemysłowej, przekazywany do monitorów lub urządzeń rejestrujących, powinien uniemożliwiać ukazywanie intymnych części ciała osoby kontrolowanej. Zapobiegnie to ewentualnym nieprawidłowościom oraz zarzutom ze strony osób kontrolowanych, że funkcjonariusz lub pracownik odmiennej płci obserwuje przez system intymne części ciała osoby kontrolowanej.

Personel dokonujący kontroli osobistej

Jeżeli względy organizacyjne na to pozwalają, kontrolę osobistą przeprowadza więcej niż dwóch funkcjonariuszy⁴⁹, czyli standardem w zakresie liczebności funkcjonariuszy w codziennym normalnym toku służby, jest dwóch funkcjonariuszy tej samej płci, co osoba kontrolowana. Zwiększenie ich liczby powinno wynikać z indywidualnej postawy osadzonego np. groźb dokonania napaści na funkcjonariusza, indywidualnych zaleceń wobec postępowania z osadzonym „niebezpiecznym”, agresywnego zachowania czy konieczności użycia środków przymusu bezpośredniego.

Jeżeli kontrola osobista jest przeprowadzana przez więcej niż dwóch funkcjonariuszy, jeden z nich wydaje osobie kontrolowanej polecenia

⁴⁷ Art.73a § 1, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

⁴⁸ Art.73a § 8, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. ..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

⁴⁹ §6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania kontroli skazanych, tymczasowo aresztowanych, miejsc i przedmiotów oraz określenia wzorów protokołów tych kontroli, Dz.U. z 2022 poz.2701.

i dokonuje kontroli, a pozostali ubezpieczają tego funkcjonariusza⁵⁰. Rozporządzenie nie wskazuje podziału zadań w przypadku dokonywania opisywanej kontroli przez dwóch funkcjonariuszy, ale analogicznie należy przyjąć praktykę, że jeden z nich dokonuje kontroli, a drugi ubezpiecza jego czynności.

Niedopuszczalną jest sytuacja, gdy kontrolę przeprowadza jeden funkcjonariusz oraz tłumaczenie takiego działania brakiem personelu. Takie uchybienie może spowodować oskarżenie funkcjonariusza przez osadzonego o nieprawidłową realizację tej czynności lub brak odpowiedniej reakcji funkcjonariusza w przypadku agresji np. napaści ze strony osoby kontrolowanej.

Zdaniem autora przyczyna wyznaczania jednego funkcjonariusza leży po stronie złej organizacji służby w danej jednostce organizacyjnej. Opierając się zapisem ustawowym⁵¹, jednym z kryterium ustalania liczby etatów w poszczególnych jednostkach organizacyjnych jest zapewnienie bezpieczeństwa jednostek organizacyjnych i bezpieczeństwa osobistego funkcjonariuszy i pracowników. Dlatego należy uwzględnić m.in. uniwersalne zadanie ochronne polegające na obowiązku wzajemnego ubezpieczania się w postępowaniu z osadzonymi⁵², łącznie z zasadą zachowania ostrożności, mając na uwadze możliwość agresji ze strony osoby kontrolowanej⁵³, w tym podczas realizacji opisywanej kontroli osobistej.

Kolejną zasadą dokonywania kontroli osobistej jest przeprowadzanie jej podczas nieobecności osób postronnych⁵⁴. K.k.w. nie definiuje pojęcia osoby postronnej, natomiast w przypadku kontroli osobistej jest to zdaniem autora osoba, która nie wykonuje kontroli, nie wykonuje zadań ubezpieczającego, czy w sytuacji, kiedy dochodzi do użycia środków przymusu bezpośredniego i konieczności zrealizowania kontroli, nie nadzoruje tej czynności. Przykładem takiej osoby może być inny osadzony przebywający w pomieszczeniu, gdzie przeprowadzana jest kontrola.

Inną procedurą w zakresie obecności poszczególnych osób w trakcie przeprowadzania kontroli osobistej, jest to, że może w niej uczestniczyć osoba wykonująca zawód medyczny⁵⁵. Niestety dużym mankamentem tej reguły są wątpliwości interpretacyjne, które pojawiają się po połączeniu

⁵⁰ §6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. ..., Dz.U. z 2022 poz.2701.

⁵¹ Art. 9 ust.1 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. ..., Dz. U. 2024 r. poz. 1869, 1871, z późn. zm.

⁵² §58 ust.2 zarządzenia nr 30/25 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 17 marca 2025 r. ...

⁵³ §3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. ..., Dz.U. z 2022 poz.2701.

⁵⁴ Art.223h §2, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r...., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

⁵⁵ Art.223h §4, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r...., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

jej z podstawową zasadą dokonywania kontroli osobistej, a mianowicie, że przeprowadzają ją funkcjonariusze Służby Więziennej tej samej płci co osoba kontrolowana.

Biorąc powyższe pod uwagę idealnym rozwiązaniem jest to, aby była to osoba wykonująca zawód medyczny i będąca jednocześnie funkcjonariuszem SW tej samej płci co osoba kontrolowana.

Osoba wykonująca zawód medyczny, to osoba uprawniona na podstawie odrębnych przepisów do udzielania świadczeń zdrowotnych oraz osoba legitymującą się nabyciem fachowych kwalifikacji do udzielania świadczeń zdrowotnych w określonym zakresie lub w określonej dziedzinie medycyny⁵⁶, a także osoby, które wykonują inne zawody medyczne⁵⁷.

Krąg osób wpisujący się w definicję tego pojęcia określony w przepisach prawa⁵⁸ jest bardzo obszerny, a tematyka pracy dotyczy wyłącznie zakładów karnych i aresztów śledczych oraz udziału tych osób w kontroli osobistej osób pozbawionych wolności, czyli bardzo specyficzne działanie, wymagające znajomości wiedzy teoretycznej i praktycznej z zakresu więziennictwa. Dlatego autor wymienia tylko niektóre zawody medyczne funkcjonujące w jego obszarze tj. lekarz, lekarz dentysta, farmaceuta, fcler (starszy fcler), pielęgniarz, położna, ratownik medyczny.

Dodatkowo, k.k.w. rozwija powyższą procedurę, o przypadki uzasadnione stanem zdrowia osoby kontrolowanej lub koniecznością wykonania czynności zastrzeżonych dla osoby wykonującej zawód medyczny. Wówczas w kontroli osobistej uczestniczy osoba wykonująca zawód medyczny⁵⁹.

Z zapisów tych wynika, że w trakcie wykonywania powyższych czynności obecność osoby wykonującej zawód medyczny jest obowiązkowa, natomiast dużym ich mankamentem jest brak sprecyzowania o jakie czynności chodzi.

Zdaniem autora, pierwsza z powyższych zasad może dotyczyć osób z niepełnosprawnością fizyczną tj. z dysfunkcją narządu ruchu, korzystających z protez ortopedycznych czy poruszających się na wózkach inwalidzkich, ale również głuchych lub niewidomych.

⁵⁶ Art.2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, Dz.U.2024.799.

⁵⁷ Ewa Kurowska, Ustawa o prawach pacjenta i rzeczniku praw pacjenta, Warszawa 2024, s. 6.

⁵⁸ Ustawa z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne, Dz. U. z 2024 r. poz. 686, z 2025 r., poz. 129 , ustawa z dnia 17 sierpnia 2023 r. o niektórych zawodach medycznych Dz. U. z 2023 r. poz. 1972, z 2024 r. poz. 1897.

⁵⁹ Art. 223h§ 4, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r...., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

Również pojęcie czynności zastrzeżonych dla osoby wykonującej zawód medyczny, w trakcie przeprowadzanej kontroli osobistej nie jest zdefiniowane. Według autora może obejmować szczegółowe oględziny miejsc intymnych wraz z możliwością dotykania oraz sprawdzeniem otworów fizjologicznych w tych miejscach tj. odbytu czy pochwy i wyjęcie przemycanego przedmiotu.

Niezwyczajnie istotne w powyższych zasadach jest to, że czynności te odnoszą się do głównego celu kontroli osobistej, czyli odnalezienia przedmiotu niedozwolonego lub substancji psychoaktywnej oraz powinny być one wykonywane wyłącznie wtedy, gdy jest to absolutnie niezbędne.

Komentarz autora dotyczący czynności zastrzeżonych opiera się na rekomendacjach wynikających z Reguły Mandeli⁶⁰, zgodnie z którą przepisy regulujące przeszukania więźniów muszą uwzględniać międzynarodowe standardy i normy. Cytowane Reguły⁶¹ w treści swoich rekomendacji podkreślają, że szczegółowe oględziny ciała są przeprowadzane tylko przez wykwalifikowanych pracowników służby zdrowia lub przynajmniej przez personel odpowiednio przeszkolony przez pracownika medycznego w zakresie standardów higieny i BHP. Również rekomendacje zawarte w Europejskich Regułach Więziennych stanowią, że personel więzienny nie przeprowadza przeszukań wewnątrz ciał więźniów⁶², a badanie intymne związane z przeszukaniem może być przeprowadzone tylko przez lekarza⁶³.

Również istotną kwestią dotyczącą personelu SW realizującego kontrole osób pozbawionych wolności, w tym kontrole osobiste, są obowiązki wpisane w treści zadań realizowanych na poszczególnych stanowiskach służbowych. W sferze obowiązków przeprowadzania kontroli osobistej wpisane ma w zadania ochronne funkcjonariusz – „oddziałowy” pełniący służbę w porze dziennej⁶⁴, wspólnie z funkcjonariuszem „doprowadzającym”, który pobiera osobę pozbawioną wolności z oddziału mieszkalnego. Ten ostatni ubezpiecza również „oddziałowego” podczas wyjścia pobieranych osadzonych z cel mieszkalnych oraz w trakcie ich powrotu

⁶⁰ Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), Reguła 50.

⁶¹ Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych ..., Reguła 52.

⁶² Zalecenia Rec. (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (Przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r. na 952 posiedzeniu delegatów), Reguła 54.6.

⁶³ Zalecenia Rec. (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy ..., Reguła 54.7.

⁶⁴ §64 ust.2 pkt 1 zarządzenia nr 30/25 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 17 marca 2025 r.

do tych cel⁶⁵. Dodatkowo taki obowiązek określono w zadaniach dla „przewodnika psa służbowego”, a mianowicie kontrola – z użyciem psa służbowego – osób⁶⁶. Dotyczy to psów służbowych specjalnych używanych do wyszukiwania środków odurzających i substancji psychotropowych⁶⁷.

Podsumowując powyższe rozważania, należy podkreślić, że uprawnienia w zakresie przeprowadzania kontroli osobistej osób pozbawionych wolności posiada każdy przeszkolony w tym zakresie funkcjonariusz SW bez względu na dział służby w jakim na co dzień wykonuje swoje obowiązki. Otrzymuje je po ukończeniu co najmniej kursu przygotowawczego⁶⁸, realizowanego w ramach szkolenia wstępnego.

Problemem w zakresie nauki umiejętności przeprowadzania kontroli osobistej w trakcie szkoleń realizowanych w ośrodkach szkoleniowych jest kwestia braku możliwości przetrenowania na „żywym organizmie” takiej czynności. Dlatego tak istotną kwestią jest praktyka zawodowa w dziale ochrony, będąca ostatnim etapem szkolenia wstępnego, w trakcie której funkcjonariusz powinien nabyć m.in. praktyczną umiejętność przeprowadzania kontroli osobistej pod okiem doświadczonego funkcjonariusza. Praktyka ta jest również realizowana dla funkcjonariuszy spoza działu ochrony w wymiarze dwóch tygodni⁶⁹.

Czynności przed przeprowadzeniem kontroli osobistej

Powyżej przedstawiono zasady dotyczące personelu przeprowadzającego i uczestniczącego w opisywanej kontroli oraz wymagania, które musi spełniać pomieszczenie wykorzystywane do tej czynności. Ponadto przed rozpoczęciem kontroli osobistej do jej wykonania należy wyposażyć funkcjonariusza⁷⁰ w rękawiczki ochronne i w ręczny wykrywacz metalu lub można wyposażyć go w inne środki techniczne przeznaczone do wykrywania przedmiotów niedozwolonych lub substancji psychoaktywnych

⁶⁵ §68 zarządzenia nr 30/25 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 17 marca 2025 r. ...

⁶⁶ §75 pkt 3 zarządzenia nr 30/25 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 17 marca 2025 r. ...

⁶⁷ §10 pkt 2 zarządzenia nr 89/21 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 grudnia 2021 r. w sprawie określenia kryteriów zdrowotnych i użytkowych doboru, w tym cech przydatności, psów w Służbie Więziennej oraz sposobów ich używania.

⁶⁸ Art. 43f ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, Dz. U. 2024 r. poz. 1869, 1871, z późn. zm.

⁶⁹ §11 zarządzenia nr 15/25 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 24 stycznia 2025 r. w sprawie programu szkolenia wstępnego dla funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej.

⁷⁰ §4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. ..., Dz.U. z 2022 poz.2701.

oraz w środki służące do sprawdzenia biochemicznego. Umożliwia mu się również wykorzystanie psa służbowego wytresowanego do wyszukiwania przedmiotów niedozwolonych lub substancji psychoaktywnych, jeżeli środki te lub pies służbowy są na wyposażeniu zakładu karnego lub aresztu śledczego.

Finalnie obowiązkowe czynności przed rozpoczęciem kontroli kończą się, gdy funkcjonariusz informuje osobę kontrolowaną o rozpoczęciu kontroli i jej rodzaju⁷¹, oraz podaje jej podstawę faktyczną i prawną przeprowadzenia oraz poucza osobę kontrolowaną o prawie, terminie i sposobie złożenia skargi⁷².

Sposób przeprowadzania kontroli osobistej

Zdaniem autora sposób przeprowadzania kontroli osobistej osoby pozbawionej wolności⁷³ powinno podzielić się na dwie podstawowe części. Pierwszą, która obejmuje zakres kontroli, kiedy osoba kontrolowana jest ubrana, oraz drugą obejmującą kontrolę po zdjęciu części odzieży oraz obuwia.

Pierwsza część polega na sprawdzeniu osoby kontrolowanej, jej odzieży, obuwia oraz przedmiotów, które znajdują się na jej ciele, bez odsłaniania przykrytej odzieżą powierzchni ciała.

Tę wstępną fazę kontroli osobistej należałoby porównać do kontroli pobieżnej, która polega na powierzchownym sprawdzeniu odzieży, obuwia, przedmiotów znajdujących się na ciele osoby kontrolowanej lub przez nią posiadanych⁷⁴, gdyż w trakcie jej realizacji, osoba kontrolowana nie zdejmuje odzieży i obuwia⁷⁵, a także stosuje się analogicznie zasady jak w jej przypadku⁷⁶.

Dokonując pierwszej fazy kontroli, funkcjonariusz wydaje osobie kontrolowanej polecenie wydania posiadanych przy sobie przedmiotów do kontroli⁷⁷. Następnie po przeprowadzeniu kontroli przedmiotów przekazanych przez osobę kontrolowaną funkcjonariusz poleca jej okazać zawartość kieszeni i całkowicie opróżnić kieszenie w celu upewnienia się,

⁷¹ Art.223f§9, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

⁷² Art.223 h§ 11, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

⁷³ Art.223 h§ 1, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

⁷⁴ Art.223g§ 1, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

⁷⁵ Art.223h§ 5, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

⁷⁶ §11 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. ..., Dz.U. z 2022 poz.2701.

⁷⁷ §5 ust.1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. ..., Dz.U. z 2022 poz.2701.

że osoba kontrolowana przekazała do kontroli wszystkie posiadane przy sobie przedmioty⁷⁸. Podczas kontroli funkcjonariusz sprawdza wzrokowo twarz i inne odsłonięte części ciała osoby kontrolowanej, w szczególności w celu ujawnienia obrażeń ciała, nowych tatuaży lub sprawdzenia wielkości żrenic⁷⁹. Poleca również osobie kontrolowanej przyjęcie postawy stojącej przodem do ściany i oparcie o ścianę wyprostowanych rąk, następnie sprawdza osobę kontrolowaną za pomocą posiadanych środków, po czym przystępuje do manualnego sprawdzenia osoby kontrolowanej⁸⁰.

Należy zwrócić uwagę, że wyłącznie w trakcie realizacji pierwszej części kontroli sprawdzane się przedmioty, które znajdują się przy osobie kontrolowanej.

Druga część polega na sprawdzeniu: osoby kontrolowanej, jej odzieży, obuwia oraz przedmiotów, które znajdują się na jej ciele, z odsłonięciem przykrytych odzieżą powierzchni ciała w zakresie niezbędnym do odebrania przedmiotu niedozwolonego lub substancji psychoaktywnej, oraz jamy ustnej, nosa, uszu, włosów oraz miejsc trudno dostępnych osoby kontrolowanej, oraz miejsc intymnych osoby kontrolowanej⁸¹.

Podczas jej przeprowadzania osoba kontrolowana powinna być częściowo ubrana, a w pierwszej kolejności sprawdza się część odzieży, a przed sprawdzeniem pozostałej części odzieży umożliwia się osobie kontrolowanej włożenie odzieży już sprawdzonej⁸². Funkcjonariusz poleca osobie kontrolowanej zdjęcie odzieży z górnej albo z dolnej części ciała i obuwia, zwracając uwagę, aby osoba kontrolowana pozostawała podczas kontroli częściowo ubrana⁸³.

Komentując powyższe zapisy należy podkreślić, że istotne dla humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności jest to, aby osoba w trakcie poddawania jej kontroli osobistej, nie była zobowiązana do zdjęcia całego ubrania w tym samym czasie. W praktyce polega to na zdjęciu ubrań powyżej pasa i do ubrania się przed zdjęciem pozostałych ubrań tj. poniżej pasa.

Podczas realizacji pierwszego i drugiego etapu kontroli osobistej, za wyjątkiem sprawdzenia miejsc intymnych, kontroli dokonuje się⁸⁴

⁷⁸ §5 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. ..., Dz.U. z 2022 poz.2701.

⁷⁹ §8 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. ..., Dz.U. z 2022 poz.2701.

⁸⁰ §9 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. ..., Dz.U. z 2022 poz.2701.

⁸¹ Art.223h § 1, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. ..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

⁸² Art.223h § 5, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. ..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

⁸³ §11 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. ... Dz.U. z 2022 poz.2701.

⁸⁴ Art.223h §6, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. ..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

wzrokowo i manualnie lub za pomocą środków technicznych przeznaczonych do wykrywania przedmiotów niedozwolonych lub substancji psychoaktywnych, sprawdzenia biochemicznego lub z wykorzystaniem psa służbowego wytresowanego do wyszukiwania przedmiotów niedozwolonych lub substancji psychoaktywnych.

W przypadku drugiego etapu kontroli osobistej, czyli po zdjęciu odzieży lub obuwia, funkcjonariusz sprawdza przy użyciu posiadanych środków technicznych przekazane części odzieży w kolejności zdejmowania, w miarę możliwości także urządzeniem do prześwietlania bagażu, następnie sprawdza je manualnie i po sprawdzeniu odkłada na stolik lub wieszak. Przed sprawdzeniem pozostałej części odzieży funkcjonariusz umożliwia osobie kontrolowanej włożenie odzieży już sprawdzonej⁸⁵.

Sprawdza również wzrokowo lub manualnie osobę kontrolowaną⁸⁶, w trakcie, którego może wydawać polecenia, które mają na celu szczegółowe sprawdzenie części ciała⁸⁷. Polecenia te mogą polegać na np. odwróceniu się przodem lub tyłem do funkcjonariusza, okazaniu podeszwy stopy i miejsc pomiędzy palcami, podniesieniu rąk do góry czy rozwiązanie i przeczesanie włosów.

Specyficzną częścią kontroli osobistej jest sprawdzenie miejsc intymnych do których zalicza się, w zależności od płci osoby kontrolowanej: genitalia, czyli prącie, jądra, odbyt, piersi i pochwa. Dokonuje się je poprzez oględziny ciała⁸⁸ w trakcie których funkcjonariusz może wydawać polecenia, w celu umożliwienia oględzin miejsc intymnych osoby kontrolowanej, ale bez ich dotykania⁸⁹. W tym przypadku polecenia mogą dotyczyć np. podniesienia prącia i jąder, biustu lub odchylenie pośladków.

Bardzo dużym mankamentem powyższych zasad jest brak informacji dotyczącej sprawdzania bielizny osoby kontrolowanej. W regułach jest mowa wyłącznie o sprawdzeniu odzieży i obuwia, a czynność tą w praktyce realizuje się poprzez ich zdjęcie z ciała osoby i przekazaniu funkcjonariuszowi przeprowadzającemu kontrolę.

Należy zaznaczyć, że w treściach k.k.w. wyróżnia się poza odzieżą i obuwiem, również pojęcie bielizny⁹⁰.

⁸⁵ §12 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. ... Dz.U. z 2022 poz.2701.

⁸⁶ §13 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. ... Dz.U. z 2022 poz.2701.

⁸⁷ §14 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. ... Dz.U. z 2022 poz.2701.

⁸⁸ Art.223h§ 6, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. z 2025 r. poz.911.

⁸⁹ §14 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. ... Dz.U. z 2022 poz.2701.

⁹⁰ Art.111 i art. 216, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. ..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

W tym miejscu niezbędne jest zdefiniowanie pojęć takich jak odzież, obuwie oraz bielizna w odniesieniu do osób pozbawionych wolności. W tym celu posłużą autorowi regulacje dotyczące norm należności przedmiotów dla osób osadzonych⁹¹. W przedmiocie odzieży wyróżnia się: kurtkę zimową, czapkę zimową, bluzę, spodnie, koszulę, koszulkę gimnastyczną z krótkim rękawem i spodenki gimnastyczne, a dodatkowo w przypadku kobiet spódnice. W zakresie obuwia wyróżniamy półbuty i trzewiki oraz klapki lub kapcie. Natomiast bielizna to w odniesieniu do osadzonych mężczyzn: piżama, slipy i skarpety, a do kobiet koszula nocna, majtki damskie, stanik i skarpety.

Należy również pamiętać, że osoba może korzystać również z odzieży i bielizny prywatnej, które nie są zawarte w powyżej cytowanym akcie prawnym. Przykładem może być czapka letnia czy kalesony.

Reasumując powyższe rozważania, należy stwierdzić, że osoba kontrolowana umożliwia oględziny miejsc intymnych – krocza, poprzez okazywanie ich po opuszczeniu majtek lub slipek, ale bez ich zdejmowania. Tak samo wygląda kwestia kontroli klatki piersiowej tj. biustu u kobiet, gdzie kontrola polega na odpięciu i podniesieniu biustonosza w celu oględzin całej klatki piersiowej.

Zdaniem autora, brak uprawnienia w zakresie sprawdzenia bielizny podczas realizacji kontroli osobistej może spowodować zwiększenie przenikania do jednostek penitencjarnych oraz obrotu na ich terenach przedmiotów niedozwolonych i substancji.

Zakończenie

Zagadnienie przeprowadzania kontroli osobistej wobec osób pozbawionych wolności nabiera w ostatnim czasie nowego znaczenia, w szczególności po wprowadzeniu zmian dotyczących tej materii, wynikających z zapisów k.k.w. oraz R.M.S. w tym zakresie. Zamiarem twórców obowiązujących treści było z pewnością doprecyzowanie zasad jej przeprowadzania. Czy jednak to się udało i wszystkie wcześniejsze wątpliwości zostały rozwiane, zdaniem autora nie.

⁹¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, Dz.U. 2024 poz. 1406.

Stawia on tezę, że obecnie występujące regulacje prawne nie wyjaśniają w należyty sposób poszczególnych czynności i wykorzystywanych pojęć w zakresie przeprowadzania kontroli osobistej osób pozbawionych wolności, co wymaga niezwłocznej zmiany.

Jest to niezwykle istotne, gdyż funkcjonariusz może być narażony na zarzuty dotyczące braku zasadności, legalności lub prawidłowości przeprowadzenia kontroli⁹², a także na zarzuty związane z niehumanitarnym traktowaniem osób pozbawionych wolności lub brakiem poszanowania ich godności. Z drugiej zaś strony brak lub nieskuteczna jej realizacja może doprowadzić do wystąpienia najpoważniejszych zdarzeń, których skutkiem będzie poważne zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego.

Wnioski i rekomendacje

Zasady dotyczące przeprowadzania kontroli osobistej osób pozbawionych wolności przez funkcjonariuszy SW stanowią jeden z najważniejszych elementów ich uprawnień w celu zapewnienia bezpieczeństwa penitencjarnego i nadzwyczaj newralgiczne zagadnienie praktyki więziennej. Dlatego autor po analizie obowiązujących zasad oraz doświadczeń SW w zakresie przeprowadzania kontroli osobistej rekomenduje następujące zmiany:

- wyjaśnienie ustawowych pojęć funkcjonujących w zasadach jej przeprowadzania tj.: czynności zastrzeżone dla osoby wykonującej zawód medyczny, oględziny ciała;
- wyjaśnienie wątpliwości dotyczących uprawnień w zakresie sprawdzenia bielizny;
- wprowadzenie ustawowego obowiązku przeprowadzania opisywanej kontroli po zrealizowanym spotkaniu z osobami postronnymi, także po powrocie osadzonych na teren jednostki organizacyjnej, w szczególności z: zatrudnienia poza terenem jednostki, czynności procesowych, widzeń;
- wykorzystanie do szkoleń, specjalnie skonstruowanych symulatorów do dokonywania kontroli osobistych;
- zakup skanerów ciała, których użycie ułatwiłoby przeprowadzanie kontroli osobistej bez konieczności zdejmowania odzieży i obuwia.

⁹² Art. 223 h §7-10, ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. ..., Dz. U. z 2025 r. poz.911.

Bibliografia

- Kurowska E., *Ustawa o prawach pacjenta i rzeczniku praw pacjenta*. Warszawa 2024.
- Keller K., *Skazani „niebezpieczni” a wybrane problemy praktyki penitencjarnej*, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terro-ryzm*, Kraków 2005.
- Nowacki R., *Charakterystyka komponentów ochronnych zapewniających bezpieczeństwo w jednostkach penitencjarnych*, *INTERNATIONAL JOURNAL OF NEW ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES (IJONESS)*, 2023, 21(5).
- Nowacki R., *Dziesięć lat obowiązywania ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej – doświadczenia Służby Więziennej*, „Law Education Security” 2023, nr 119.
- Nowacki R., *Dowódca zmiany w Służbie Więziennej – aspekty prawne i wykonawcze*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 115.
- Sobczak S., *Środki ochronno – zapobiegawcze, Materiały pomocnicze do szkolenia z przedmiotu „Ochrona i obrona z k i aś*, Kalisz 1980 r.

Akty normatywne

- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 2003 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz. U. z 2003 r. nr 194 poz. 1902).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 marca 2007 zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz.U. 2007 nr 69 poz. 463).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej (Dz. U. z 2013 r., poz. 638).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U. 2024 poz. 1406).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania kontroli skazanych, tymczasowo aresztowanych, miejsc i przedmiotów oraz określenia wzorów protokołów tych kontroli (Dz.U. z 2022 poz.2701).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r. nr 90 poz. 557).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2025 r. poz.911).
- Ustawa z dnia 24 lipca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2003 r. Nr 142, poz. 1380).

- Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. 2024 r. poz. 1869, 1871, z 2025 r. poz. 179, 240, 718, 820).
- Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U.2024.799).
- Ustawa z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne (Dz. U. z 2024 r. poz. 686, z 2025 r., poz. 129).
- Ustawa z dnia 17 sierpnia 2023 r. o niektórych zawodach medycznych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1972, z 2024 r. poz. 1897).
- Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. z 2025 r. poz. 555, 820).
- Wytyczne nr 1/23 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 lutego 2023 r. w sprawie wymagań technicznych i ochronnych dla pawilonów zakwaterowania osadzonych w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej.
- Zarządzenie nr 3 Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 czerwca 1959 r. w sprawie wprowadzenia do użytku „Przepisów wykonawczych dla działów ochrony zakładów karnych”.
- Zarządzenie nr 21/74/CZZK Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 marca 1974 r. w sprawie ochrony i obrony zakładów karnych i aresztów śledczych.
- Zarządzenie nr 1/96 Dyrektora Centralnego Zarządu Zakładów Karnych z dnia 5 czerwca 1996 r. w sprawie organizacji i zadań funkcjonariuszy w zakresie działalności ochronnej w zakładzie karnym i areszcie śledczym.
- Zarządzenie nr Z-1/2001 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 4 czerwca 2001 r. w sprawie ochrony, obrony i zapewnienia bezpieczeństwa zakładów karnych i aresztów śledczych oraz Centralnego Zarządu Służby Więziennej, okręgowych inspektoratów Służby Więziennej, Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej i ośrodków doskonalenia kadr Służby Więziennej.
- Zarządzenie nr 24/14 Dyrektora Generalnego SW z dnia 10 lipca 2014 r. w sprawie przeciwdziałania przedostawaniu się substancji odurzających i ich obrotowi na terenie zakładów karnych i aresztów śledczych.
- Zarządzenie nr 89/21 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 grudnia 2021 r. w sprawie określenia kryteriów zdrowotnych i użytkowych doboru, w tym cech przydatności, psów w Służbie Więziennej oraz sposobów ich używania.
- Zarządzenie nr 96/24 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia listopada 2024 r. w sprawie ustalenia organizacji służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, w tym sposobu i trybu informowania o zdarzeniach, które wystąpiły w Służbie Więziennej oraz ustalenia sposobu i trybu przeprowadzenia czynności sprawdzających dotyczących tych zdarzeń, oraz sposobu ich dokumentowania.
- Zarządzenie nr 15/25 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 24 stycznia 2025 r. w sprawie programu szkolenia wstępnego dla funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej.

Zarządzenie nr 30/25 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 17 marca 2025 r. w sprawie sposobów ochrony, konwojowania oraz zadań ochronnych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej.

Inne

Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczących postępowania z więźniami (Reguły Mandeli).

Zalecenia Rec. (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (Przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r. na 952 posiedzeniu delegatów).